

Чорна Марія

викладач кафедри психології

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Гринчук Софія

студентка приватного вищого навчального закладу Київського медичного
університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми в загальному вигляді

Сучасне цифрове суспільство характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які істотно впливають на характер міжособистісної взаємодії. Поряд із позитивними можливостями цифровізації виникають нові ризики для психологічного благополуччя особистості, серед яких особливе місце займає психологічне насильство [1, с. 203-204]

Зміна форм комунікації, активне використання соціальних мереж та онлайн-платформ сприяють виникненню нових механізмів контролю, маніпуляції та психологічного тиску.

У зв'язку з цим проблема дослідження детермінант психологічного насильства та трансформації міжособистісних відносин набуває особливої актуальності.

Мета дослідження: Теоретично дослідити особливості трансформації міжособистісної взаємодії та визначити основні детермінанти психологічного насильства в умовах цифрового суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема психологічного насильства є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у вивчення чинників домашнього насильства, співзалежних стосунків та психологічних механізмів деструктивної взаємодії зробили Н. Е. Мілорадова, А. І. Руденок, О. В. Петяк, Т. О. Долга, Ю. С. Мельник, В. В. Красько, З. С. Губанова та інші дослідники. Особливу увагу сучасні науковці приділяють впливу цифрового середовища на міжособистісні відносини, поширенню кібербулінгу, газлайтингу та інших форм психологічного насильства в мережі [2, с. 142-143].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання трансформації міжособистісної взаємодії в умовах цифровізації та механізмів виникнення психологічного насильства потребують подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'я традиційно виступає первинним інститутом соціалізації особистості, у межах якого формуються базові цінності, моделі поведінки та навички міжособистісної взаємодії. У сучасних умовах психологічне насильство розглядається як тривалий навмисний вплив на особистість, спрямований на пригнічення її волі, контролювання поведінки та обмеження свободи вибору [5, с. 23-24].

За твердженням Н. Е. Мілорадової, психологічне насильство характеризується систематичністю, повторюваністю та прагненням кривдника до встановлення повного контролю над партнером. У таких відносинах партнерська модель взаємодії поступово трансформується в домінантно-залежну систему, де один із партнерів отримує перевагу через маніпуляції, примус або використання психологічної вразливості іншого [3, с. 4-6].

У цифровому суспільстві традиційні форми психологічного насильства доповнюються новими проявами. Одним із них є цифровий контроль, який включає моніторинг особистого листування, перевірку активності в соціальних мережах, обмеження доступу до інформації та контролювання онлайн-комунікації. Значного поширення набув кібербулінг, що проявляється через образливі повідомлення, погрози, поширення неправдивої інформації та публічне приниження особистості в мережі.

Важливим чинником трансформації міжособистісної взаємодії в цифровому суспільстві є стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту. Системи штучного інтелекту дедалі активніше використовуються в соціальних мережах, месенджерах та цифрових платформах, впливаючи на способи комунікації між людьми. З одного боку, такі технології можуть сприяти поширенню психологічного насильства через використання алгоритмів для маніпуляції увагою користувачів, створення фейкового контенту, дипфейків та автоматизованих повідомлень, які здатні посилювати психологічний тиск на особистість. З іншого боку, штучний інтелект відкриває нові можливості для своєчасного виявлення випадків кібербулінгу, онлайн-переслідування та інших форм психологічного насильства шляхом аналізу текстових повідомлень, поведінкових патернів користувачів і контенту соціальних мереж.

Особливо небезпечною формою психологічного впливу є газлайтинг. Дослідники А. І. Руденок та О. В. Петяк визначають його як маніпулятивну технологію, спрямовану на формування у жертви сумнівів щодо власної пам'яті,

сприйняття та адекватності оцінки подій. У цифровому просторі газлайтинг може здійснюватися через спотворення фактів, дискредитацію думок партнера або нав'язування викривленої інтерпретації реальності [2, с. 142-143].

Психолінгвістичний аналіз сімейних взаємин свідчить про існування комунікативних бар'єрів, які ускладнюють конструктивне спілкування між членами родини. До таких бар'єрів належать дефіцит довіри, страх висловлення власної думки, уникнення обговорення проблемних тем та недостатній рівень емоційної відкритості. У цифровому середовищі ці труднощі можуть посилюватися через скорочення безпосереднього спілкування та залежність від віртуальної комунікації.

Дослідження В. В. Красько показують, що ризик потрапляння в ситуацію психологічного насильства пов'язаний із певними особистісними характеристиками, серед яких підвищена тривожність, сенситивність, невпевненість у собі та схильність до залежних форм поведінки. Також З. С. Губанова наголошує на ролі співзалежних відносин, у яких партнери втрачають особистісні межі та концентруються на контролі поведінки один одного [4, с. 13-20].

Важливим чинником відтворення насильницьких моделей поведінки є механізм соціального наслідування. Відповідно до концепції соціальної естафети М. Розова, діти часто відтворюють поведінкові сценарії, засвоєні в батьківській сім'ї. Таким чином, досвід насильницьких взаємин може передаватися з покоління в покоління, закріплюючись як звична модель взаємодії [5, с. 23-25].

Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для профілактики та подолання психологічного насильства. Використання онлайн-діагностики, психологічного консультування, освітніх платформ та інтерактивних методів навчання сприяє підвищенню обізнаності населення щодо проблеми насильства та формуванню навичок конструктивної комунікації.

Висновки. Трансформація міжособистісної взаємодії в умовах цифрового суспільства супроводжується появою нових форм психологічного насильства та механізмів контролю над особистістю. Цифровий контроль, кібербулінг, газлайтинг та інші маніпулятивні практики становлять серйозну загрозу психологічному благополуччю людини. Водночас розвиток цифрових технологій створює додаткові можливості для профілактики, діагностики та психологічної підтримки постраждалих осіб.

Ефективна протидія психологічному насильству потребує комплексного підходу, що включає розвиток культури партнерських взаємин, підвищення рівня психологічної грамотності населення, удосконалення правових механізмів

захисту та впровадження сучасних цифрових інструментів психологічної допомоги.

Список використаної літератури:

1. Козирєв М. П. Насильство у сім'ї як соціально-психологічна проблема. Соціально-правові студії. 2020. № 3 (9). С. 202–207.

2. Гендерні аспекти газлайтингу як форми психологічного насильства у сім'ї URL:

<https://seducation.pau.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/%d0%a0%d1%83%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%be%d0%ba-%d0%90.-%d0%86.-%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%8f%d0%ba-%d0%9e.-%d0%92.-%d0%86%d0%b3%d1%83%d0%bc%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0-%d0%9e.-%d0%91..pdf> (дата звернення: 08.06.2026).

3. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству URL: https://www.scholl68.lviv.ua/wp-content/uploads/2023/12/metodychni_rekomendacziyi_shhodo_zapobigannya_ta_protydiyi_nasylstvu.pdf (дата звернення: 08.06.2026).

4. Психологічний профіль жертви аб'юзу в партнерських відносинах URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/4598/1/%d0%9a%d1%80%d0%b0%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%20%d0%92%d0%b0%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b8%d0%bd% d0%b0.pdf> (дата звернення: 08.06.2026).

5. Психологічна допомога жертвам психологічного насилля у сучасній сім'ї URL:

<file:///c:/users/v-9/downloads/222784-%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-504693-1-10-20210107.pdf> (дата звернення: 08.06.2026).

Шарманова Наталя

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології
Криворізького державного педагогічного університету

**МЕДІАКУЛЬТУРА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУВЕРЕНІТЕТУ:
НОВІТНІ КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Пошуки новітніх креативних технологій у використанні медіаресурсів у поєднанні з вільним доступом до інформації та застосування різноманіття форматів її представлення створюють не тільки нові моделі медіа, а й задають певні тенденції в культурі комунікації. Зважаючи на сучасні світові вектори,